

De bornholmske epitafier: bemærkninger om familien på epitafiet i Å kirke, 1652

Camilla Luise Dahl

På Bornholm findes nu blot 4 epitafier bevaret, i Østerlars, Østermarie, Å kirke samt et fra Svaneke, der nu befinder sig på Rønne Museum.

Hvor mange der oprindeligt har været kan vi nu kun gisne om, men sandsynligvis har flere fandtes rundt om i de bornholmske kirker, skønt deres eksistens nu er ukendt.¹ Ligesom mange gravstene fra de forløbne århundreder nu er forsvundet, så er antallet af faktisk forsvundne gravminder formentlig langt større end de, der omtales i gamle dokumenter.

Bornholm er et af de steder hvor genealoger og slægtsforskere har været særdeles aktive med at dokumentere slægternes indbyrdes relation og optegne stamtavler. Vi har derfor god mulighed for at dokumentere personerne på epitafierne, deres virke og familier. Dette gælder imidlertid ikke epitafiet i Å kirke.

Epitafiet i Å kirke 1652

Det mindst kendte af de bornholmske epitafier, er epitafiet i Å kirke i Åkirkeby, Åker sogn. Gravmindet er af ringere

maleteknisk kvalitet end det man ser i mange sjællandske epitafier ved denne tid, farveholdningen er enkel; farverne bleg rød, blå, lys grøn, sort og bleggul. Personerne er naivt malet og fremtræder nærmest to-dimensionelt. Bemalingen er desværre flere steder afskallet. Udover det er det et fint og velbevaret epitafium fra midten af 1600-årene. Hovedfeltet viser det velkendte korsfæstelsesmotiv med Jesu på korset som det centrale motiv, Jomfru Maria og Maria Magdalena for dets fod og røverne på korset. Teksten lyder: *“Herre tenck pa[a] mig naar du kommer i dit rige. oc Jesus sagde til hanem sandelige ieg siger dig, i dag skalt du vere met mig i Paradis. Anno 1652.”*

De afbildede er nu ukendte, blot ved man fra inskriptionen at det vedrører en Jens Hansen, der er afbildet med sin familie, og at det bærer årstallet 1652. Nederst angives nemlig at epitafiet blev bekostet af Jens Hansen og bestilt den 25. februar. Dateringen vedrører måske et dødsfald, måske Jens Hansens. Sædvanligvis kan epitafiet være malet forinden og årstallet tilføjet, eller det kan være malet efter hans død. Her må årstallet imidlertid indikere udfærdigelsestidspunktet, at det var

¹ I Å kirke har fandtes yderligere to epitafier, der nu er forsvundne, det ene fremstillede præsten i Åker Rasmus Jensen Middelfarts børn Ellen/Elizabeth Rasmusdatter, d. 1646, 3 år gammel og Jens Rasmussen, d. 1650 død 1 år gammel, det andet fremstillede to unavngivne spædbørn, børn af samme præst. I Bodilsker fandtes et epitafium med afbildning af præsten Peder Jensen Borringholm, hans hustru Mette Matthiasdatter og dennes første mand Niels, der var præst sammesteds. Danmarks kirker, Bornholms amt, p. 172-73 & 529.

færdiggjort i 1652, samme år som det blev bestilt d. 25. februar. Og dette må være udgangspunktet. Almindeligvis bestiltes epitafier i forbindelse med dødsfald (eller forventet dødsfald), men de kunne også fremstilles år i forvejen. Målet var at markere en families sociale position, rammer og velstand. Epitafierne kunne tage år at male. Men her blev epitafiet altså færdigt i det samme år som bestiltes. Personerne burde således fremstå som de var på tidspunktet hvor epitafiet blev bestilt.

Selve epitafiet er opdelt i to felter. Første felt viser en mand med to hustruer, den bagerste har en hvid konehue, der gik af mode senest i 1640'erne, nærmere i 1630'erne. Den forreste en sort konehue, der kom på mode i 1640'erne og -50'erne. Vi kan altså se at første hustru må være død før 1640 og den anden kone levende. (Det er som bekendt ganske vanligt at afbilde afdøde og nulevende koner side om side, med den dragt der var typisk for den tid hvor de levede). Manden i første felt har to store sønner, to piger og et spædbarn. Den store pige er endnu ugift og bærer bart hår, dvs. uden konehue som tegn på hendes ugifte stand.

I andet felt ses endnu en mand, med hustru, en lille pige og et spædbarn. Denne kone bærer også den sorte konehue, der kom frem ved midten af det 17. århundrede. Disse personer er tydeligvis i familie med hinanden. Hvem af dem der er Jens Hansen, er imidlertid uklart.

Kirkebøgerne fra Åkirkeby er heldigvis bevaret fra denne periode, dog startende med året 1648, som kun er kort før epitafiet blev gjort. Degnen i Åkirkeby hed fra midten af 1650'erne Rasmus Rafn (Ravn) og han var mere meddelsom og begejstret for anekdoter end de fleste. Kirkebogen er righoldig på små kommentarer og oplysninger for hvert år, ikke bare om sognebørnene men også om personer og hændelser i andre egne af Bornholm. Under året 1655 kan man eksempelvis læse at: "25. jan. on natten ihjelfrös Peder Mortenß en Bonde i Povlskers: paa vejen imellem Nexö og sit hiem." og samme år: "26. jul. en dreng ihjeltucken om natten paa Gaden i Rönne." I 1663 kan vi læse at: "20. söndag eftt. Trin. begravet et dödföd u=ægte Barn, som Christine Frandsdatter Sönder i sognet hafde aflet med Soldat Jens Mazen, dog hun tilforn beschyldet Hagen Christensen".²

Epitafiets venstre felt med mand, to hustruer, en stor og lille datter, to store sønner og et spædbarn.

Tilbage til kirkebogen i 1652; dette år døde rigtignok en Jens Hansen. Han blev begravet d. 28. marts 1652.³ Der er ikke angivet nogen alder, så vi kan ikke vide hvor gammel Jens Hansen blev eller hvornår han var født. Kirkebogen selv går kun tilbage til 1648, så vi kan ikke finde optegnelser af familiemedlemmerne før denne tid. Det angives derimod hvor han boede, nemlig på Limensgård.⁴ Det er imidlertid af flere grunde ikke muligt at knytte familien på epitafiet til Limensgård i Åkirkeby. Der findes ganske vist en Jens Hansen på Limensgadegård i 1650'erne, men der findes en mere indlysende Jens Hansen i byen.

Følger man kirkebøgerne får man flere informationer af beboerne i Åkirkeby og måske deres indbyrdes relation.

² Åkirkeby kirkebog 1648-1741, fol. 310 og 314.

³ Åkirkeby kirkebog 1648-1741, fol. 304r.

⁴ I kirkebogen omtalt som "Limonen". Gården kom i det følgende århundrede i slægten Lyster's besiddelse gennem giftermål med en datter af Lihmensgård.

Ifølge epitafiet skal vi lede efter en mand, der har fået et lille barn enten kort før 1652, og det gør Jens Hansen fra Limensgadegård ikke. En mand med dette navn fortsætter godt nok med at få børn i årene efter og bebor modsat den afdøde Jens Hansen d. i 1652, ikke Limens- men Limensgadegård. De to Jens Hansen'er på henholdsvis Limens- og Limensgadegård har måske ikke haft nogen indbyrdes relation. Såfremt det gjaldt denne Jens Hansen, og han var død i 1652, kan han af naturlige årsager ikke have fået børn efterfølgende og der kan måske være tale om en mulighed: at Jens Hansen var bedstefader til den Jens Hansen, der fik børn i 1650'erne. I så fald kunne han ligesåvel have været bedstefader til epitafiets Jens Hansen, eller en helt tredje for den sags skyld. Nogen forbindelse den afdøde Jens Hansen i 1652 kan dermed ikke umiddelbart findes.

Epitafiets venstre felt med de to hustruer og den store datter.

Det er usædvanligt, at der ikke angives alder ved afdøde, medmindre det netop vedrører børn. Desværre kan man ikke af epitafiet i Å se hvem af de afbildede, der er døde eller levende da ingen er markeret med de sædvanlige dødssymboler.⁵ Meget taler dog for at samtlige af de afbildede børn, med undtagelse af spædbarnet på venstre felt, alle var levende børn, og at det kun er den første hustru, der var død.

Der er forskellige ting der taler mod, at det skulle vedrøre en bedstefader Jens Hansen, der er afbildet på epitafiet fra 1652. Det synes ikke at passe med de afbildede, heraf er de fleste nemlig i live da det blev malet, var unge og havde små børn, der optræder ingen, der kan forklares som en gammel mand. Det skulle synes umuligt at en ældre Jens Hansen med et vokset barnebarn, der får børn i 1650'erne, selv skulle kunne have et spædt barn omkring samme tid som angivet på epitafiet. Det skulle derudover være højst usædvanligt at afbilde farfader med barnebarn og deres respektive familier. Det kendes ikke fra andre steder og må betragtes som usandsynligt, så det må snarere enten være henholdsvis Jens Hansen med sin far eller Jens Hansen med sin søn, der vises i de to felter.

Jens Hansens far kan naturligvis ikke have heddet Jens Hansen, men have heddet Hans, da man ved den tid brugte patronym, dvs. fornavn + faderes fornavn som efternavn. Altså Jens Hansen = Jens søn af hans. Såfremt epitafiet forestiller Jens Hansen på den ene side med sin kone og barn og faderen Hans N.N. Med sine to koner og børn eller om det er Jens Hansen med to koner og børn og en søn med sin kone og børn, så kan der være hændt noget i familien omkring 1652, glædeligt eller tragisk, der har foranlediget Jens Hansen til at bestille epitafiet.

Epitafiets Jens Hansen

Hvem denne Jens Hansen så var, er et spørgsmål, der uvægerligt dukker op. Det er højst usædvanligt, for ikke at sige aldrig set, at en almindelig gårdejer ville få malet et epitafium. Det var absolut kun meget få forundt, hovedsageligt rige borgere, mænd med embeder, præster osv., der

⁵ For børns vedkommende almindeligvis hvidt tøj, blomster i håret eller markeret ved et rødt kors over hovedet. Spædbarnet på højre felt på Å-epitafiet er desuden fremstillet med åbne øjne, modsat de typisk lukkede øjne på døde spædbørn. På venstre felt er det meste af malingen på barnets ansigt skallet af, og det er dermed ikke muligt at se om barnet har åbne eller lukkede øjne.

foruden adelen forstås kunne bekoste ikke bare et epitafium men også dets ophængning i kirken. Det kan således næppe være en almindelig gårdmand i Åker, der har fået sit gravminde ophængt i Å kirke.

Og her får vi også hjælp fra kirkebogen. I Åkirkeby optræder nemlig tingfoged Jens Hansen ved midten af 1600-årene. Han omtales først ved midten af 1650'erne og kan altså ikke sættes i direkte forbindelse med en Jens Hansen, der bestilte et epitafium i 1652. Men her er måske en krølle. Tingfogeden synes først at have fået sin titel ved midten af århundredet. Før den tid må han have kaldtes slet og ret Jens Hansen, selvom han allerede ved den tid kan have været rådmand. I kirkebøgerne før midten af 1650'ere kunne han altså have optrådt under det jævne navn Jens Hansen. En mulighed kunne naturligvis være at han var udenbys fra og blot slog sig ned i Åkirkeby i forbindelse med sin udnævnelse til tingfoged i 1650'erne. Jens Hansen med tituleringen tingfoged forsvinder nemlig ligeså pludseligt fra kirkebogen som han opstår, han omtales i kirkebogen kun i tidsrummet 1655-1661.

Der er dog enkelte oplysninger, der taler for at han skulle være fra Åkirkeby selv, eller i det mindste boet der længe. Blandt andet synes det mest indlysende at en af byens indbyggere fik hvervet som tingfoged for en kortere eller længere periode. Men om han havde boet i byen siden sin ungdom eller om han var født og opvokset der, kan ikke ses af kirkebogen. Hans mor Karen omtales i kirkebogen i forbindelse med sin begravelse i 1655, det anmærkes at hun druknede sig selv i en alder af 66 år og at hun var hustru til Hans Jørgensen og moder til tingfoged Jens Hansen.⁶ Hun blev begravet d. 22. marts 1655. I kirkebogen anføres "22. Mar. Jens Hansß. Tingfogeds Moder Ka=ren Hans Jörgens. drugnet sig self. æt. 66."⁷ Det er degnen Rasmus Ravn, der har skrevet den lille notits med omstændighederne vedrørende Karens død.

Det kan naturligvis ikke være denne tragiske hændelse med moderens selvmord, der har fået Jens Hansen til at bekoste epitafiet, i så fald skulle han have forudsagt moderens død med flere år. Men det giver os vigtige informationer om tingfogeden. Dels at han far hed Hans Jørgensen, og at moderen, der kun anføres med fornavnet Karen, var 66 år gammel. Hun burde således være født i 1589. Det siger naturligvis intet om sønnens alder, men det er ikke utænkeligt at han kunne være omkring de 30-40 år ved midten af 1650'erne og altså have været gift en eller to gange.

Om faderen vides ikke meget, måske har også han været rådmand, skønt han ikke omtales med en sådan titel i kirkebogen. Han kunne have tilhørt byens spidser, siden sønnen senere bliver tingfoged.

Der fandtes i midten af 1600-tallet en Laurs Jørgensen, der var rådmand i Åkirkeby, men om han har været en bror til Hans Jørgensen, er naturligvis spekulativt. Han døde som en ældre herre i 1670'erne. Hans sønner Peder og Jørgen Lauridsen omtales i 1678 som henholdsvis "Sergiant" og "Corporal" i milice listerne.⁸

Å-epitafiets højre felt med mand, hustru iført sort konehue, en mindre datter og et spædbarn.

6 Åkirkeby kirkebog 1648-1741, 1655, fol. 310.

7 Åkirkeby kirkebog 1648-1741, fol. 310, spalte 2, linje 3.

8 Bornholms Købstader Milice Lister af 1678.

Hans Jørgensen omtales ikke i kirkebogen udover ved hustruen Karens død. Det var åbenbart Jens Hansen, der bekostede begravelsen, og moderen havde tilsyneladende bopæl der ved sin død. Hans kunne således have været død inden. Han omtales heller ikke i kirkebogen mellem 1648 og 1652, hvor han ellers burde have fået et lille barn, hvis han da optræder på epitafiet. En mulighed er at han boede i et af nabosognene og at hans kone Karen flyttede til Jens Hansen i Åkirkeby efter mandens død. Efter Karens død i 1655, ægtede en Hans Jørgensen i Åkirkeby ganske vist en kvinde i byen og bosatte sig på Lihmsgård. Men om dette skulle være Jens Hansens far er uklart. Denne gård ejedes i 1650'erne af en Peder Hansen, der kan have været en søn af Hans Jørgensen. Det var også her den førnævnte Jens Hansen døde i 1652. Det skulle dog umiddelbart synes højst usandsynligt at denne Jens Hansen også kunne være søn af Hans Jørgensen, i så fald skulle Hans Jørgensen have givet to af sine sønner det helt samme navn. Dette forekommer ikke desto mindre ganske ofte i forbindelse med stiftelse af ny familie. Når en mand tog sig en hustru nummer to, er det ikke usædvanligt at børnene med den nye kone fik samme navne som børnene med den forrige kone, specielt hvis der var mange år mellem det første og andet kuld børn. Også sønnen Jens Hansen skulle senere give flere af sine børn samme navne, men mere herom senere. At der har været en slægtsforbindelse mellem Hans'erne på Limmsgård og Hans Jørgensen, der var tingfogedens far er troligt, men hvordan kan ikke endeligt bestemmes.

Med titel af tingfoged hører vi som sagt kun om Jens Hansen i midten af århundredet. I 1656 blev han fader til et uægte barn med kvinden Karen Jacobsdatter, barnet der var en datter fik navnet Gundel (Gunhild).⁹ Det var to år efter den første hustrus død og han var dermed fri til at gifte sig på ny. Han havde dog tilsyneladende ingen planer om at ægte Karen, for året efter trolovede og giftede han sig i stedet med Christine Aristsdatter. Vielsen fandt sted i Å kirke d. 5. juli 1657. Med hende fik han flere børn i de følgende år. Heriblandt sønnen Rasmus Jensen, født i 1661.

Vi burde dårligt kunne følge Jens Hansen før han fik titlen tingfoged, for der var flere i Åkirkeby med dette navn. Og dog. For holder vi fast i teorien om at tingfogeden blot kaldtes Jens Hansen før han fik titlen tingfoged, så er der flere personer i Åkirkeby med dette navn. Der var som tidligere nævnt en Jens Hansen på Limmsgadegård, men han synes som sagt ikke at kunne komme i betragtning. Der fandtes ligeledes en Jens Hansen "I Risen" dvs. på Risegård. Han blev gift i 1653 med Anne Ibsdatter. Dette par synes imidlertid at vedrøre vores Jens Hansen. Anne Ibsdatter døde senere end tingfoged Jens Hansen giftede sig på ny, og med mindre han var bigamist kan denne Anne ikke have været hans kone. Anne fik flere børn med Risegårds Jens Hansen, i øvrigt i samme tidsrum som tingfogeden, så de to Jens Hansen'er kan umuligt være een og samme person. Mere interessant bliver straks den sidste Jens Hansen, nemlig Jens Hansen på Bakkegård. Jens Hansen på Bakkegård havde ligesom tingfoged Jens Hansen en hustru ved navn Christine. Skønt Bakkegårdens Christine ikke nævnes ved efternavn, så kunne hun være identisk med tingfogedens Christine Aristsdatter. Jens Hansen på bakkegård omtales i kirkebogen mellem 1648 og 1654, herefter forsvinder han pludseligt helt ud af kirkebogen frem til 1665, hvor han igen omtales. Dette "hul" mellem 1654 og 1665 synes i den grad at korrespondere med den periode tingfogeden pludselig dukker op i kirkebogen i 1655 for igen at forsvinde ligeså pludseligt igen efter 1663! Der skulle altså være stor sandsynlighed for at det er Jens Hansen på Bakkegård, der mellem 1654 og 1655 var blevet udnævnt til tingfoged, og samme der har fragået embedet mellem 1663 og 1664. Hvad der yderligere styrker denne antagelse, er at det var en Rasmus Jensen, der beboede Bakkegård i 1698- altså en mand ved samme navn som tingfogedens søn. At der vitterlig var tale om tingfogedens Rasmus, fremgår af at da Rasmus Jensen på Bakkegård døde i 1699 angives han til at være 38 år gammel, og må altså være født i 1661 – samme år som tingfogedens Rasmus.¹⁰

9 Åkirkeby kirkebog 1648-1741, 1656, fol. 310r.

10 Åkirkeby kirkebog 1648-1741.

Jens Hansen på Bakkegård

Når vi sammenkæder kirkebogens oplysninger om Jens Hansen på Bakkegård og tingfogeden Jens Hansen, så får vi straks et mere fyldigt billede. Det billede af Jens Hansen, der kan stykkes sammen er som følger:

Første gang vi hører om Jens Hansen på Bakkegård er i 1648, hvor han d. 1. september ægtede Anne Ødbernsdatter i Åkirkeby.¹¹ Anne Ødbernsdatter var formentlig en datter af Ødbern Ipsen Buch (søn af Jep Buch og hustru Øder fra Åkirkeby)¹² og hans hustru Anne, der døde i 1653.¹³ Både Ødbern Ipsen Buch (omtalt Ödbiörn Ipsen) og faderen Jep Buch var endnu i live i 1658, da de omtales i skattelisterne for Åker sogn i Bornholms Jordebog. På dette tidspunkt ejede Ødbern Ipsen Buch Krakgård (10. selvejergård), og faderen Lille Bukkegård (49. selvejergård). Nabogården hertil, Store Bukkegård (50. selvejergård), blev ejet af en Arist Buch, der må have været familie, medmindre de to ikke havde fælles fædrene ophav men blot opkaldt efter Bukkegård.¹⁴

Parret Jens og Anne fik hurtigt et par børn. Først datteren Sidsel, der blev døbt i Å kirke d. 21. januar 1649, og dernæst en søn, Hans, døbt d. 4. maj 1651. sønnen var opkaldt efter sin farfar. Året efter fik de igen en datter, Karen, der blev døbt d. 8. august 1652.¹⁵ Parret fik ikke flere børn, i 1654 døde Anne og blev begravet d. 20. juli dette år. Samme år døde Annes søster på Bakkegården og denne må da have boet sammen med sin søster Anne og svoger Jens på Bakkegård. Annes søster, der i øvrigt ikke nævnes ved navn blev begravet d. 7. juli, altså blot et par uger før søsteren; formentlig rantes de begge af den pest, der dette år hærgede Bornholm. Samme år, d. 2. august, døde også en af Jens Hansens tjenestekvinder, hvis navn og alder ikke er anført i kirkebogen.¹⁶ Kirkebogen viser med al tydelighed hvor mange der blev ramt dette år, for side efter side er fyldt med begravelser. Degnen Rasmus Ravn må have haft travlt i denne tid. Med flere dødsfald om dagen har han med flere afdøde måttet opgive at tilføje alder og selv navn, en manglende grundighed, der ellers ikke præger hans virke, hvor han med stor omhu ellers har nedfældet alskens detaljer. I kirkebogen tegner år 1654 alene sig for 480 dødsfald mod de sædvanlige omtrent 20-40 årligt i årene før og efter pesten. Selv anfører Rasmus Ravn i en notits i kirkebogen, at mellem midten af august 1653 og december 1654 døde i "Åakirke Sogn og By" 557, i Nexø 413 og i Vestermarie 352 personer.¹⁷

Tingfoged Jens Hansen

Året efter hustruens død hører vi om Jens Hansens mor Karen i forbindelse med hendes begravelse, og her omtales han som sagt som tingfoged. Det må være kort før da, at Jens Hansen har fået det betydningsfulde hverv, da han året før ved hustruens begravelse endnu kaldtes Jens Hansen af Bakkegård.

Ved denne tid stod han, som tidligere nævnt, i illegitim forbindelse med en Karen Jacobsdatter, og året efter, i 1656, fødte hun deres datter Gunnel. Om der var tale om en længerevarende eller ganske kort forbindelse kan vi ikke aflæse af kirkebogen. Men allerede året efter ægtede han sin anden hustru. Den udkårne var Christine Aristsdatter, hvem han ægtede d. 5. juli 1657.¹⁸

Også i dette ægteskab kom børnene hurtigt efter hinanden. I 1659 kom sønnen Hans, døbt d. 23. maj. Han blev opkaldt efter Jens Hansen første søn, der var død som ganske lille og ligesom denne

11 Åkirkeby kirkebog 1648-1741, fol. 300r.

12 Omtalt i kirkebogen som Ödbernd til Iep Buckis. Jep Buchs hustru Øder (Yde/Ida) døde i 1650.

13 Åkirkeby kirkebog 1648-1741, fol. 305r.

14 Bornholms Jordebog, Åker sogn, 1658. De to gårde kan have tilhørt en oprindelig Bukkegård med flere gårde under sig, ejeren af denne kan have fordelt de enkelte gårde på flere sønner, heriblandt Jep og Arist, men også dette må foreløbigt være spekulation.

15 Åkirkeby kirkebog 1648-1741, fol. 301, 303 og 304.

16 Åkirkeby kirkebog 1648-1741, fol. 308r.

17 Åkirkeby kirkebog 1648-1741, fol. 304r.

18 Åkirkeby kirkebog 1648-1741, fol. 312.

opkaldt efter farfaderen. I 1661 fulgte sønnen Rasmus, døbt d. 6. januar og i 1663 blev Gunnel født, døbt d. 28. juni i Å kirke som de andre børn. Hun fik ganske interessant samme navn som Jens Hansens uægte datter med Karen Jacobsdatter.

Efter dåben af Gunnel forsvinder tingfogeden fra kirkebøgerne og Bakkegårdens Jens Hansen genindfinder sig i kirkebogen i juli 1665. Nemlig i forbindelse med en dåb, dåben af sønnen Peder d. 9. juli dette år. To år efter fulgte datteren Karen, døbt d. 10. november 1667. Hun var opkaldt efter den datter Jens og Anne fik i 1652 men som døde som lille. Navnet Karen var også navnet på Jens Hansens mor. I 1670 fik parret sønnen Christen, døbt d. 5. juni, i 1673 datteren Maria, døbt 16. februar og slutteligt i 1676 datteren Anne, der blev døbt 28. marts. Herefter kom ikke flere børn, for allerede samme år som den sidste datters fødsel døde både Jens Hansen og hans hustru Christine.

Den 19. december 1676 blev Jens Hansen begravet og den 29. december fulgte hustruen ham i graven. Den yngste datter Anne var da blot 9 måneder gammel. Måske havde sygdom ramt hjemmet, for kun to dage efter Christines begravelse blev også Jens og Christines søn Peder begravet. Han blev bare 12 år. Desværre fremgår det ikke af kirkebogen hvad der havde ramt familien i 1676. Kun er parrets navne, alder og begravelsesdato anført. Fra kirkebogen ved vi således at Jens Hansen ved sin død i 1676 var 56 år og hustruen Christine 46. De to var altså født omkring henholdsvis 1620 og 1630.

Hvad der skete med børnene herefter kan vi kun gisne om, måske kom de yngste i pleje hos slægtninge i byen, men dette må forblive gisninger. Måske blev de boende på Bakkegården og fik værger indtil de var gamle nok til at overtage gården. Meget tyder på det sidste, for senere hører vi at både sønnerne Rasmus og Christen boede på Bakkegården. Det er ellers først i forbindelse med deres begravelser, trolovelser og børnefødsler at vi igen hører om Jens Hansens børn i kirkebogen.

Jens Hansens børn

Jens Hansen fik i alt 12 børn med sine to koner og en enkelt udenomsægteskabelig affære. Og også deres senere forløb kan følges i kirkebogen.

Med sin første hustru Anne fik han således:

1) **Sidsel Jensdatter**, døbt 21. januar 1649. Måske er det hende, der knap 20 år gammel, i 1668, blev trolovet, og d. 8. marts dette år, gift med Morten Pedersen (f. 1651) fra Gården "Boene", senere overtog han selvejergården Hundshale. Der var flere gårde i Åker med dette navn. En Hundshalegård blev senere kendt som Dalegård, men det var efter Sidsels og Mortens tid. Det var denne Hundshalegård (18. selvejergård) Morten overtog i 1686, men året før havde han overtaget Skadegård (29. selvejergård). I 1689 er han anført som ejer af 18. selvejergård i skattelisterne.¹⁹ Ved tiden efter brylluppet boede parret i stedet på "Boene", de boede eksempelvis her i 1681.²⁰ Parret fik flere børn, men kun et overlevende barn, der nåede voksenalderen, sønnen Peder Mortensen født i 1689. Sidsel døde allerede året efter og blev begravet i februar 1690, blot 51 år gammel. Kort tid efter giftede manden sig på ny, denne gang med Anne Ibsdatter, med hvem han fik flere børn. Morten Pedersen døde i 1711, 60 år gammel.²¹ En anden mulighed er at hun er den Sidsel Jensdatter, der i nabosognet Pedersker ægtede Jep Monsen. Dette par havde sønnen Jens ved midten af 1680'erne.

2) **Hans Jensen**, døbt 4. maj 1651. Faderen Jens Hansen gav senere endnu en søn dette navn, men om Hans var død inden er uvist. Hans døde muligvis som ganske lille, det kan ikke være ham der omtales i kirkebogen i 1658. I alle fald begravede tingfogeden "et barn" d. 25. april dette år. Men

19 Bornholms jordebog: 1689, Aakier sogn, 18. sg.

20 Bornholms stamtavler.

21 Åkirkeby kirkebog 1648-1741, fol. 322r, 335, 14, 19r og 21r.

dette barn, der hverken anføres med alder eller navn synes at være dødfødt.²² Under pestens hærgen døde adskillige børn, der ikke er anført med navn eller alder. Alene den sidste uge i december 1653 blev begravet 19 børn, der i kirkebogen ikke er anført med køn, navn eller alder. Hans kan have været blandt disse. Hvis han har overlevet har Jens Hansen givet to af sine sønner med hver sin kone samme navn. At dette kunne være tilfældet, kan ses ved at da en yngre søster Gunnel selv blev mor og skulle have sit barn døbt, så var det en Hans Jensen der stod fadder, og han var muligvis denne bror.

3) **Karen Jensdatter**, døbt d. 8. august 1652. Denne datter synes ligesom broderen ikke at være død som barn skønt faderen senere opkalder endnu en datter, ganske vist med sin ny kone, med det samme navn.²³ Døtrene ved navn Karen var utvivlsomt opkaldt efter Jens Hansens mor Karen. At Karen Jensdatter vitterligt overlevede ses af at en Karen Jensdatter fra Bakkegård i 1673 blev gift med Peder Nilsen Jyde.²⁴ Det kan umuligt være hendes yngre søster Karen, der blev gift det år, for hun blev først født i 1667.

Jens Hansens uægte barn:

4) **Gunnel Jensdatter/Jacobsdatter**, døbt d. 28. september 1656, dette var Jens Hansens uægte datter med Karen Jacobsdatter. Det fremgår ikke om Gunnel fik faderens eller moderens efternavn, formentlig det sidste eftersom forældrene ikke var gift.²⁵

Med sin anden hustru Christine:

5) **Hans Jensen**, døbt 23. maj 1659. Hans døde som 17-årig og blev begravet d. 13. juli 1676.²⁶

6) **Rasmus Jensen**, døbt d. 6. januar 1661. Rasmus Jensen beboede som sagt Bakkegården i 1690'erne. Han er endnu ikke anført som ejer af gården i 1689.²⁷ Han ægtede Kirstine Hansdatter d. 5. okt. 1690. Hurtigt fulgte sønnerne Jens, Johan (f. 1695), endnu en søn Jens, da den første døde som lille og Hans (f. 1698). Også den anden Jens døde som lille. Sønnerne Johan og Hans blev voksne og stiftede familie. I 1699 døde Rasmus 38 år gammel.²⁸

7) **Gunnel Jensdatter**, døbt d. 28. juni 1663, hun fik samme navn som Jens Hansens uægte datter Gunnel. Hun blev gift med enkemanden Hendrich Pedersen d. 11. september 1687. Hendrich Pedersen (f. 1651) var søn af Peder Christophersen og dennes hustru Else. Det er muligvis hans farfar Christopher Olsen, der i skattelisten fra 1658 ejede 15. selvejergård, Pæregård/Hundshale.²⁹ Hendrich Pedersen selv omtales blandt byens borgerbevæbning i milicelisterne fra 1678: "*Rulla paa Mandtall udi Aakerkeby, den 4de Aprilis Ao. 1678: ... Hendrich Pedersen*".³⁰ Gunnel og Hendrich fik fire børn, sønnen Jens, f. 1688 og døtrene Berethe, Maria og Else, født i 1691, 1694 og 1696. Marie og Else døde som små. Gunnels dødsdato findes ikke i kirkebogen, men hun må være død før 1698 for dette år ægtede Hendrich Pedersen sin tredje hustru Trine Madsdatter. Hendrich døde i 1727, 80 år gammel.

8) **Peder Jensen**, døbt 9. juli 1665. Han døde som 12-årig i 1676 og blev begravet d. 31. december

22 Åkirkeby kirkebog 1648-1741, fol. 313.

23 Åkirkeby kirkebog 1648-1741, 324.

24 Åkirkeby kirkebog 1648-1741, fol. 327.

25 Åkirkeby kirkebog 1648-1741, fol. 310r.

26 Åkirkeby kirkebog 1648-1741, fol. 330.

27 Bornholms jordebog: 1689, Aakier sogn, 40. sg. I 1662 ejedes den endnu af faderen Jens Hansen, Bornholms jordebog: 1662, Aachier sogn, 40. sg.

28 Åkirkeby kirkebog 1648-1741, fol. 23r, 52 r, 69r, 77.

29 Bornholms jordebog: 1658.

30 Bornholms Købstader Milice Lister af 1678.

dette år, kun to dage efter sin mor.

9) **Karen Jensdatter**, døbt d. 10. november 1667. Karen ægtede d. 10. juli 1687 Jens Ipsen, hun var da 19 ½ år gammel. Jens Ipsen ejede først selvejergården Øster Skovgård i Åker, (6. sg). I skattelisterne fra 1689 omtales han her, og Karen og Jens må have boet her den første tid efter brylluppet.³¹ I 1658 ejedes Øster Skovgård af en "Jepp Suensen" (Jeppe Svendsen), sandsynligvis far til Jens Ipsen.³² Senere overtog Jens Soldatergård, og mellem 1696 og 1698 overtog han Brandsgård. Han var formentlig del af byens bevæbning. Parret fik flere børn, sønnerne Jeppe, født 1690 (opkaldt efter sin farfar); Jens født i 1694 (sandsynligvis opkaldt efter sin morfar som sædvane, og ikke efter Jens Ipsen selv), Lars født i 1696, Anders født i 1698 og datteren Karen, født 1692. Sønnen Jens døde i 1698, kun få måneder efter sønnen Anders blev født, og Anders døde i 1700, knap 2 år gammel. De overlevende børn var Jeppe, Lars og Karen. Jens Ipsen døde allerede i 1699 og Karen giftede sig formentlig igen.

10) **Christen Jensen**, døbt d. 5. juni 1670. Christen beboede ligesom broderen Rasmus Bakkegården i 1690'erne. I 1698 ægtede han Boel Olsdatter og parret bosatte sig på Bakkegård. I 1699 fik parret deres første barn, datteren Christine, antagelig opkaldt efter Jens Hansen anden hustru og dermed Christens moder Christine. Snart efter fik de deres førstefødte søn, der fik navnet Jens efter sin farfar Jens Hansen. Sønnen Jens døde allerede i 1704, kun 6 år gammel. I 1702 havde parret fået et dødfødt barn og i 1707 aborterede Boel med parrets sidste barn. I kirkebogen anføres at d. 13. februar 1707 begravdes Christens Jensens og Boels barn, der var "½ baaren".³³ Datteren Christine blev Christen og Boels eneste overlevende barn. Christen Jensen døde i 1711, begravet d. 6. marts 41 år gammel.

11) **Maria Jensdatter**, døbt 16. februar 1673. Maria døde i 1676 men før forældrene og broderen Peder. Hun blev begravet d. 27. august kun 3 år gammel.³⁴

12) **Anne Jensdatter**, døbt 28. marts 1676. Det er muligvis hende, der i 1707 ægtede Ole Larsen fra Sose, men parret forsvinder herfra fra kirkebogen. Sandsynligvis flyttede parret væk fra Åkirkeby.

Epitafiet i Å kirke

Vender vi os igen mod epitafiet, så synes oplysningerne om Jens Hansen at stemme vel overens med de afbildede personer. Jens Hansens første hustru døde i 1654 og burde således optræde på epitafiet, mens den anden hustru Christine, som han først ægtede i 1657 ikke burde være at finde. Det samme gælder børnene fra dette ægteskab. Der er intet der tyder på at Jens Hansen skulle have været gift før han ægtede Anne, ej heller at han kunne have haft børn i nær-voksenalderen endsige en voksen søn med hustru og børn i 1652. Jens Hansen, der var født omkring 1620, var kun omkring 28 da ægteskabet med Anne blev indgået og 32 år da epitafiet blev bestilt. Dermed burde det være troligt at det er Jens Hansen selv og hustruen Anne Ødbergsdatter vi ser i epitafiets højre felt, med to små børn. Den lille pige og spædbarnet på epitafiets højre felt stemmer også overens med hvad vi ved om Jens Hansen og hans familie. Datteren Sidsel Jensdatter, døbt i januar 1649, kan være født sent i december 1648 eller i januar 1649, og ville derved være omtrent 3 år og et par måneder, da epitafiet blev bestilt i februar 1652. Og sønnen Hans, døbt i maj 1651, ville have været omkring 9-10 måneder gammel.

31 Bornholms jordebog: 1689.

32 Bornholms jordebog: 1658. På Bornholm blev fornavnene Jep og Jeppe ændret til patronymet Ipsen og ikke Jeppesen som andre steder i landet.

33 Kirkebog Åkirkeby, fol. 71, 87 og 120r.

34 Åkirkeby Kirkebog 1648-1741, fol. 330.

Med epitafiets højre felt forklaret, så må det være Jens Hansens far, mor og søskende der ses på epitafiets venstre felt. Jens Hansens far, Hans Jørgensen ses med sine to hustruer. Den anden kone med sort hue, må være Jens Hansens mor Karen, (1589- 1655), der endnu var i live da epitafiet blev bekostet. Den første hustru kender vi ikke navnet på.

Hans og Karen må have været gift før 1620, det år Jens Hansen blev født. Den første hustru kan efter huen at dømme ikke have været død mange år før da. Hendes hvide hue har høje, opskårne tindingsbuer. Formentlig havde Hans Jørgensen børn også med sin første hustru, men disse eventuelle halvsøskende til Jens Hansen er ikke medtaget på epitafiet han bekostede. Heller ikke eventuelt ældre helsøskende til Jens Hansen er medtaget, måske Jens Hansen selv var den ældste, idet samtlige børn på venstre del fremstår yngre end Jens Hansen. Såfremt der havde været ældre søskende til Jens Hansen, så ville de da formentligt selv have været gift og stiftet familie, og ville derfor logisk set ikke blive fremstillet på epitafiet sammen med faderen og hans hustruer. Der findes ganske vist få eksempler på at også gifte døtre medtages på et epitafium, men i dette tilfælde er det kun Jens Hansens yngre søskende, der er afbildet.

Jens Hansen selv på epitafiet i Å kirke, 1652. Han har skulderlangt rød-blondt hår, sort trøje og bukser og hvid fladkrave.

Jens Hansens søskende kender vi desværre ikke nærmere til. I begyndelsen af 1660'erne ægtede en Karen Hansdatter sig med borger og kommandant i borgerbevæbningen, Ødbern Mortensen. Hun døde i 1697, 60 år gammel og var dermed født i 1637. Såfremt dette var Hans Jørgensen ældste datter med Anne Ødbernsdatter, (omkring 15 år da epitafiet blev bestilt, og måske identisk med den store pige i første felt) så kan hun have ægtet en morbrors søn (sin fætter), men dette må forblive gisning. Det samme gælder sønnerne, der findes adskillige mænd med navnet det velkendte patronym Hansen i midten og anden halvdel af 1600-tallet. Hvem der har været sønner af Hans Jørgensen må forblive spekulativt. En mand som Jørgen Hansen, der omtales omkring midten af 50'erne kan have været søn af Hans Jørgensen, men i så tilfælde en søn af første ægteskab, for i slutningen af 1640'erne havde han allerede flere børn. Der boede en Peder Hansen på fogedgården i Åkirkeby, men han fik børn i 1650'erne, og er dermed også noget ældre end de yngre brødre af Jens Hansen ville have været. I 1662 omtales en Niels Hansen som herredfoged, syv år efter Jens Hansen blev tingfoged, men om dette skulle være en af hans yngre brødre må vi også foreløbigt gisne om.³⁵ Kun en af Jens Hansens yngre brødre kan bestemmes, nemlig den Hans Hansen vi hører om i 1655. Dette år fik Hans Hansen et uægte barn med Jens Hansens Tjenestepige Boel.³⁶ Han boede tilsyneladende hos Jens Hansen, hvilket ikke er usædvanligt for en yngre broder, specielt hvis faderen var død. Såfremt han optræder på epitafiet må han være en af de store sønner ved siden af faderen og kan dårligt have været mere end en stor knægt da han bliver far til et uægte barn. Resten

35 Jordebog af Bornholm 1662: "33. Niels Hansen, Herridsfouget"

36 Åkirkeby Kirkebog 1648-1741, fol. 309r.

af Jens Hansens søskende kommer vi desværre foreløbigt ikke nærmere.

Et andet spørgsmål er hvad der har forledt Jens Hansen til at sætte et epitafium over sig selv og sine forældre. Der synes ikke at forekomme nogen dødsfald eller andre større begivenheder i den nærmeste familie omkring 1652. Hvis faderen Hans Jørgensen og moderen Karen kom fra et af nabosognene kan faren være død der omkring 1652 og moderen flyttet med sine små børn ind hos Jens Hansen i Åkirkeby, desværre findes ingen kirkebøger i nabosognene, der går tilbage til 1650'erne. En anden mulighed er at også Hans Jørgensen selv boede i Åkirkeby og døde her inden kirkebogen starter i 1648, i så fald må spædbarnet i hans felt angive et afdødt barn, gengivet i den alder det havde da det døde.

I februar 1652, da epitafiet blev bestilt, var Jens Hansen endnu ikke tingfoged og havde næppe konsolideret sig som en mægtig mand i byen. Det kan derimod hans fader, onkler og ældre brødre have gjort ved denne tid. Om Jens Hansen var en fremadstræbende ung mand og havde ønsket at vise sit slægtskab med andre betydningsfulde folk i byen gennem faderen, så var dette en effektiv måde at cementere sin egen families betydning. Måske lå det ikke i kortene fra starten at Jens Hansen skulle drive det så vidt, men med pestens hærgen mellem 1653 og 1654, så var der mulighed for en overlevendes ihærdighed. Indenfor denne korte periode døde en stor del af Åkers øvrighed, heriblandt flere sandemænd, tingskriveren og flere andre øvrighedspersoner. Efter pesten må der have været stor mangel på egnede kandidater til de eftertragtede embeder. Det er i denne periode vi finder Jens Hansen udnævnt til tingfoged. I samme år blev en anden ung mand, "unge Peder Ibsen" fra Loftsgård udnævnt til ny sandemand. Uanset hvad så viser epitafiet at han allerede tidligt i 1650'erne havde ambitioner.

Jens Hansens Hustru Anne Ødbernsdatter iført sort konehue med høje tindinger, hvid underhue eller huelin, hvid stivet krave, sort trøje, rødt skørt og hvidt forklæde.
Yderst en sort kåbe til kirkegang, der når til midt på benet.

Desværre døde Jens Hansen ung og mens børnene var så små, at han ikke kunne hjælpe dem på vej som unge og voksne. Ingen af børnene synes at have steget til de samme grader som faderen eller drevet det videre end han. Og for hver generation synes efterkommerne i stedet at være faldet endnu en tak ned af den sociale rangstige. Men epitafiet over den måske stræbsomme tingfoged Jens Hansen har hængt i Å kirke op igennem århundrederne, og måske har nogle af hans børnebørn, oldebørn og tipoldebørn vidst hvem han var.

Jens Hansens datter Sidsel Jensdatter på 3 år og sønnen Hans Jensen på 9-10 mdr. I 1652. Sidsel er gengivet i grønt skørt, sort trøje, hvidt forklæde og krave. Sønnen er gengivet som svøbelsesbarn, svøbet er omviklet med grønne bånd og dertil bærer han en lille hvid hue.

